

PROKURATUUR

Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja Digiministeerium
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn
info@justdigi.ee

Teie: 31.12.2025 nr 8-1/10385-1

Meie: 30.01.2026 nr RP-1-6/26/6

Prokuratuuri arvamus kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (ametiprivileegid) eelnõule

Lugupeetud justiits- ja digiminister

Prokuratuur tänab võimaluse eest anda arvamus kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (ametiprivileegid) eelnõule.

Prokuratuuri esindajate kaasamine eelnõu väljatöötamise faasis aitas kaasa sellele, et eelnõu sõnastamisel leiti olulisi kompromisslahendusi paljudes küsimustes, milledes advokatuuri ja prokuratuuri esindajad olid selgelt erinevatel seisukohtadel. Siiski nähtub prokuratuurile arvamuse avaldamiseks edastatud eelnõu tekstist, et jätkuvalt võib eelnõus sätestatud põhimõtete rakendamine tegelikes menetluslikes olukordades tekitada segadust ning sellest tulenevalt teeb prokuratuur ettepaneku kaaluda eelnõu täpsustamist või muutmist järgmistes küsimustes. Peamiselt puudutavad need küsimused advokaadibüroode läbiotsimise regulatsiooni.

Eelnõu kohaselt kaasatakse advokaadibüroo läbiotsimisele advokatuuri esindajana. Eelnõu seletuskirjas on õigesti märgitud, et kriminaalasjas võib olla olukordi, kus advokatuuri esindaja määramise palves ei saa kriminaalasja uurimise huvides avaldada ei seda, kelle juurde läbi otsima minnakse ega ka seda, millised isikud kriminaalasjaga veel üht või teist pidi seotud on. Sellises olukorras võib advokatuuri juhatus eneselegi teadmata advokatuuri esindajaks nimetada advokaadi, kes seaduse nõuetele ei vasta. Taolise olukorra lahendamiseks saab prokuratuur paluda lõike 13 kohaselt advokatuuril määrata uue esindaja. Reeglina peaks advokatuuri juhatus uue esindaja määrama isegi juhul, kui prokuratuuri taotlus ei sisalda spetsiifilisi selgitusi, miks esialgu määratud esindaja ei ole sobilik – „võib osutada muuks menetlussubjektiks samas kriminaalasjas“ või „prokuratuuri hinnangul esineb huvide konflikt“ peaks olema piisav põhjendus.

Prokuratuur juhib tähelepanu sellele, et harvaesinevates olukordades võib isegi mõni eelnevatest näidispõhjendustest tuua kaasa olukorra, kus advokatuur mõistab, kelle juurde ja mille tõttu menetlustoimingut läbi viia soovitakse. Seetõttu teeb prokuratuur ettepaneku kaaluda regulatsiooni, kus prokuratuuril on advokatuurilt võimalik paluda esindaja määramisel

RIIGIPROKURATUUR

Wismari 7 / 15188 TALLINN / 694 4400 / info@prokuratuur.ee / www.prokuratuur.ee

Registrikood 70000906

nimetada koheselt mitu esindaja kandidaati, kelledest ühega võtab prokuratuur menetlustoimingu läbiviimiseks ühendust teavitades advokatuuri juhatust vaid konkreetse esindaja menetlustoimingule kaasamise faktist. Selline regulatsioon aitaks vältida menetlustoimingute läbiviimise venimist KrMS § 91² lg 13 kirjeldatud vaidluse lahendamise vormis. Ühtlasi välistaks eelnev regulatsioon olukorrad, kus huvide konfliktist teavitaks menetlejatele üllatuslikult hoopis läbiotsimisele allutatud isik, kes võiks sel moel takistada läbiotsimise läbiviimist.

Alternatiivina palub prokuratuur eelnõus selgelt sõnastada regulatsioon, mille kohaselt teavitab prokuratuur uue esindaja määramise vajadusest advokatuuri juhatust tingimusel, et advokatuuri juhatas varasemalt määratud advokaati temast loobumise põhjustest teavitada ei tohi.

Praktikas võib probleemseks osutuda eelnõus KrMS § 91² sätestatud advokaadibüroo läbiotsimise regulatsioon. Puutuvalt KrMS § 91² lg 6 märgitusse (Läbiotsimiskohast kaasa võetav teabekandja, millel võib olla ametiprivileegiga hõlmatud teavet, mis ei seonu menetletava kriminaalasjaga, pitseeritakse läbiotsimiskohas advokatuuri esindaja juuresolekul jj) juhib prokuratuur tähelepanu faktile, et digitaalsel kujul talletatud teabe läbiotsimine ei pruugi tähendada teabe talletamist füüsilistele ja pitseeritavatele andmekandjatele. Nii on praktikas võimalikud olukorrad, kus läbiotsitava asukoha infoturbepoliitika ei võimalda kasutada teabetalletuste tegemiseks väliseid mäluseadmeid, kuid samas on läbiotsimisega leitud olulist teavet võimalik selgelt piiritleda nt Outlooki andmefailis vm kujul ning seda edastada menetlejani nt krüpteeritud konteineriga läbi e-posti. Varasemas praktikas edastati nt terviseandmed alati krüpteeritud e-kirjaga. Eelnõus väljapakutud regulatsioon eelnevat ei võimalda.

Prokuratuur leiab, et praktikas kõige enam probleeme tekitavaks võib osutuda KrMS § 91² lg 7 sätestatu (Advokaadi või kaitsja ametiprivileegiga hõlmatud andmete hulgas teostab kooskõlas läbiotsimismäärusega menetleja juhendamisel otsinguid advokatuuri esindaja, kes eraldab läbiotsimismääruses ära võtta lubatud andmed muudest ametiprivileegiga hõlmatud andmetest, jälgides, et ametiprivileegiga hõlmatud teave ei tuleks õigustamatult ilmsiks).

Esmalt juhib prokuratuur tähelepanu sellele, et riigi nimel kriminaalmenetlust läbiviivate menetlejate kahtlustamine erapoolikuses ja oskamatuses saladusega kaitstud teavet hoida pole kohane. Prokuratuur leiab, et kaasaegseid väljakutseid arvestades on ainuõige menetlustoimingute vahetu läbiviimine usaldada siiski menetlejate endi, mitte menetlustoimingu läbiviimise kogemusega isiku kätte. Ainult menetlejal on täielik ülevaade muudest kriminaalasja tõenditest ja teabest, mis on hädavajalik iga menetlustoimingu läbiviimiseks, et tuvastada tõde. Ametiprivileegi tunnustamine ja kliendisaladuse kaitsmise vajadus ei tee olematuks KrMS § 32 sätestatud üldist põhimõtet, et uurimisasutus teeb menetlustoiminguid iseseisvalt, kui menetlustoiminguks ei ole vaja kohtu luba või prokuratuuri luba või korraldust. Siit tuleneb, et ka kohtu loa kohustuslikkuse korral ei saa menetlustoimingut - läbiotsimise puhul otsingute toimetamist - läbi viia keegi teine peale menetleja.

On silmatorkav, et ajakirjanike ametiprivileegiga seoses sellist usaldamatust riigi nimel kriminaalmenetlust toimetava menetleja suhtes eelnõus üles ei näidata, kuigi selle privileegi rikkumisel võiks olla erinevaid põhiseaduses nimetatud õigusi ja vabadusi silmas pidades palju suurem kaal ja laialdasem mõju kui kliendisaladuse riivamisel. Advokaadi kliendisaladuse

kaitse vajadus ei saa üles kaaluda kriminaalmenetluses tõe tuvastamise vajadust, kui advokaati kahtlustatakse kuriteo toimepanemises.

Prokuratuur peab tõenäoliseks, et advokatuuri esindajatel puuduvad tegelikud teadmised nt digikriminalistikaga seotud seadmete ja tarkvara kasutamiseks ning selliste eriteadmiste andmine advokaadile võib osutuda raskeks, kuid ka võimatuks. Suure tõenäosusega keelavad kolmandate isikute poolt sedalaadi seadmete ja tarkvara kasutamise ka kasutajalitsentsid, mis piiritlevad seadmete ja tarkvara kasutamist pelgalt uurimisasutuse ametnikega. Sellises olukorras on läbiotsimisel osaleval advokatuuri esindajal vältimatult vajalik paluda otsingutesse eriteadmistega isikute kaasamist. Eelnõust nähtub eeldus, et läbiotsimisele kaasatud advokatuuri esindaja seda ka viivitamatult teeb. Arusaamatuks jääb see, kas ja millisel viisil tuleks toimida olukorras, kus advokatuuri esindaja kas liigsest enesekindlusest või ka pahatahtlikkusest tulenevalt eelnevaga siiski ei nõustu. Sellist juhtu reguleerib prokuratuurile arusaadavalt eelnõu § 91² lg 9 (ja 10).

Prokuratuur ei pea eluliselt võimalikuks olukorda, kus juba alustatud läbiotsimine katkestatakse eelnõus nimetatud pikaks ajavahemikuks (5 päeva), et protsessiga sisuliselt uuesti alustada – eelnev tähendab tõenäoliselt vaid ühte – tõendite lõplikku hävitamist kahtlustatava või temaga kontaktis olevate isikute poolt (nt pilvekeskkondi distantsilt kontrollivate isikute poolt).

Prokuratuur teeb ettepaneku sõnastada KrMS § 91² lg 7 järgmiselt:

Advokaadi või kaitsja ametiprivileegiga hõlmatud andmete hulgas teostab kooskõlas läbiotsimismäärusega menetleja juhendamisel otsinguid advokatuuri esindaja või kohtu määratud juhtudel advokatuuri esindaja juuresolekul menetleja juhendamisel tegutsev eriteadmistega isik, kes eraldab läbiotsimismääruses ära võtta lubatud andmed muudest ametiprivileegiga hõlmatud andmetest, jälgides, et ametiprivileegiga hõlmatud teave ei tuleks õigustamatult ilmsiks. Ametiprivileegiga hõlmatud andmeid, mille äravõtmine ei ole lubatud, hoitakse pitseeritud teabekandjal kriminaaltoimiku juures ning hävitatakse advokatuuri esindaja juuresolekul pärast kriminaalasja lõpplahendi jõustumist, kui läbiotsimismääruses või kriminaalasja lõpplahendis ei ole määratud, et teabekandja tagastatakse isikule, kellelt see ära võeti.

Eelnev sõnastus annaks võimalusel kohtul KrMS § 91² lg 2 alusel koheselt kaaluda küsimust, kas ja mis vormis eriteadmistega isikut läbiotsimise teostamisel viivitamatult kaasata saab, vältides sellega seisakuid menetlustoimingu läbiviimisel ning vältides võimalikke järgnevaid vaidluseid menetlustoimingusse kaasatud advokatuuri esindaja sobivuse üle menetlustoimingu läbiviimisesse. Alternatiivina tuleb eelnõus selgelt sätestada, kas ja millistel tingimustel võivad menetlusasutused eriteadmistega isikute abil otsinguid viivitamatult jätkata ning vajadusel sätestada nõuded otsingutega leitud seadmete või teabe kaitseks.

Eelnõus kasutatakse läbivalt terminit *pitseerima*. Õigekeelsussõnaraamatu (ÕS 2025) järgi tähendab sõna *pitseerima* pitseriga sulgemist ning kasutusnäitena on toodud *kohtutäitur pitseeris ukse*. Pitseerimine ei ole kasutatav digitaalse teabe kontekstis, sest digitaalse teabe puhul pole selline tegevus lihtsalt võimalik. Praktikast kasutatakse turvakleebiseid, mis võimaldavad kontrollida pakendi avamist – ka selline kleebis pole tegelikult pitser. Selline regulatsioon oleks juba kehtestamise hetkel ajale jalgu jäänud ning ei looks selgust. Digitaalse

teabe konfidentsiaalsuse tagamiseks tuleb leida kohane termin. Näiteks riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses räägitakse *elektroonilisest teabeturbest*, mis tähendab teabe käideldavuse, salajasuse ja terviklikkuse tagamist töötlussüsteemis (RSVS § 3 p 10) - termin tähistab seda, mida digitaalsete andmetega tegelikult teha tuleb ja saab. Vastavale elulisele olukorrale sobiv termin tuleb leida ka siin.

Prokuratuur tervitab võimalust kohtu kaudu taotleda menetlusosaliste terviseandmeid, kui mingil põhjusel ei ole võimalik saada nendeks inimese nõusolekut. Samas on praktikas neid andmeid sageli vaja väga kiiresti, mistõttu vajab prokuratuur kiiremat menetluslikku protseduuri. Prokuratuur teeb ettepaneku, et eelnõuga kavandatavasse KrMS § 64² lisada täpsem regulatsioon, mille kohaselt kohtu määrus võib olla lahendatud pealdisega prokuratuuri taotlusel. Lisaks soovib prokuratuur võimalust edasilükkamatul juhul küsida andmeid prokuratuuri loa alusel, millele järgneks esimese tööpäeva jooksul kohtule põhjendatud taotluse esitamine loa lubatavaks tunnistamiseks. Lubatavaks tunnistamise võib kohus lahendada samuti pealdisega prokuratuuri taotlusel.

Kokkuvõtvalt toetab prokuratuur esitatud eelnõud.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Taavi Pern
juhtiv riigiprokurör
riigi peaprokuröri ülesannetes